

זו. ולכן דוקא בשבחה של גאולת מצרים נקבע הסגנון של דינו. ונובלות
הן השפתים מתוך החזרה על הכרוז של דינו החולך ונשנה בברייתא
דסיפור יציאת מצרים. והריקותי לכם ברכה עד בלי די. עד שיכלו
שפתותיכם מלומר די.

מאמר מז

א. סיפור יציאת מצרים דרך שאלה ותשובה דוקא. ואם אין
לו מי שישאל הוא שואל את עצמו. כבר עסקנו בענין זה, ולא נשנית
פרשה זו אלא בשביל דבר שנתחדש בה.

ב. בעשרה מאמרות נברא העולם, ובעשרת הדברות ניתנה
תורה. אמירה ודיבור שמות נרדפים הם, אמנם ההבדל שכיניהם גורם
שאמירה תתייחד לבריאת עולמות, והדיבור יתייחד למתן תורה. הבדל
זה מהו?

ג. נתבאר לנו במאמר הקודם כי יציאת מצרים היא התחלת
התמורה במהלך פעולת החסד. אשר עד שעת יציאת מצרים היתה
פעולתה של מדת החסד על פי המהלך של חסד - ויתור, ומיציאת מצרים
ואילך התחיל גילוי פעולתה של מדת החסד על פי המהלך של חסד -
משפט. גמר ענינה של תמורה זו חל הוא בשעת מתן תורה, שאז כלו
העשרים וששה דורות שניזונו בכוחם של העשרים וששה פעמים, כי
לעולם חסדו" האמורים בספר תהלים. עיין היטב במאמר הקודם.

ד. והנה פעולת השפעת החסדים כשהיא באה בדרך חסד -
ויתור, אין היא כוללת בקרבה את המאמץ לפעול על המקבל שיהיה
ראוי והגון לקראת השפעת החסדים, דהרי במהלך של חסד - ויתור
אין ערכו של המקבל תופס מקום כלל, דזה הוא ענינו של ויתור שאינו
מתחשב עם מעמדו של המקבל. שאני פעולת החסדים כשהיא באה

בדרך חסד - משפט, שמתוך שעיקר מגמתה הוא להעניק דוקא למי שזכה לכך, הרי היא אוצרת בתוכה השתדלות ומאמצים לעורר את המקבל שירויה את החסדים בדין ובמשפט. וכאן הוא עומק ההבדל בין שם אמירה שנתיחד לבריאת עולמות, ובין השם דיבור שנתיחד למתן תורה. דהלא נתפרש לנו דדיבור הוא לשון קשה, ואמירה היא לשון רכה. ומוכן הוא ופשוט, דקושי - הדיבור ורכות - האמירה אינם תלויים בהרמת הקול או בחריפות הביטויים, אלא שתחילוק תלוי בהמגמה הפנימית של הביטוי. דאם המגמה הפנימית שלו היא להנהיג את הזולת, הרי מגמה זו מטביעה בו את תכונת הקושי, והביטוי יוצא ובא לעולם בתור דיבור. ולעומת זאת במקום שאין מגמתו של הביטוי הנהגת הזולת, הרי חסרון - מגמה זו מטביעה בו את תכונת הרכות, והביטוי יוצא ובא לעולם בתור אמירה. והרי בארמית דבר (כפתח) פירושו מנהיג, וכן הוא בתהלים ידבר עמים תחתינו. ועל כן מכיון שפעולת השפעת החסדים של מעשה בראשית עד מתן תורה הוא בתור חסד - ויתור, שאין בה השתדלות להדריך את המקבל, לכן הביטויים של מעשה בראשית, בשם מאמרות יקראו. ולעומת זאת הביטויים של מתן תורה דיברות הם. כי ממתן תורה ואילך פעולת השפעת החסדים באה היא בתור חסד - משפט, אשר עיקר מגמתה הוא הדרכת המקבל להיות ראוי לקבלת החסדים בדין ובמשפט.

ה. וממשיכים אנו את הקו הלאה. בעשרה מאמרות נברא העולם, ובעשרת הדברות ניתנה תורה, ובעשר מכות יצאו אבותינו ממצרים. והנה חכמים הגידו כי עשר המכות של יציאת מצרים הן המעבר מן עשרה המאמרות של בריאת עולם לעשרת הדברות של מתן תורה. יעוין ספר הגבורות וספר התפארת למהר"ל. ובודאי שאין לנו עסק בנסתרות אבל לפי ערכנו הסברת הדברים כך היא. כבר נתבאר לנו במאמר הקודם בפירוש הפסוק הראשון של פרשת וארא, כי תמורה זו במהלך פעולתה של השפעת החסדים יש לה התחלה ויש לה גמר. ההתחלה היא שעת יציאת מצרים, והגמר הוא שעת מעמד הר סיני. כלומר, תמורה זו מן המהלך של חסד - ויתור אל המהלך של חסד - משפט נבחנת היא בשתי בחינות. הבחינה הראשונה של תמורה זו היא סתימת השפעת החסדים בפני מי שאינו ראוי להם; והבחינה השנייה של תמורה זו היא יצירת פרצוף מקבל אשר יהא בכוחו לזכות

לחסדים הללו בדין ובמשפט. עשרת המכות של יציאת מצרים הן הכחינה הראשונה של תמורה זו, עשרת הדברות הן הכחינה השנייה של תמורה זו. לפי ערכנו, זו היא ההסברה בדברי חכמים שאמרו כי הדרך מן עשרת המאמרות של מעשה בראשית אל עשרת הדברות של מתן תורה עוברת היא על ידן של עשרת המכות של יציאת מצרים. והיינו כמו שנתבאר, כי מאמרות היינו חסד - ויתור, ודברות היינו חסד - משפט, ומכת מצרים היא הכחינה הראשונה של התמורה מחסד - ויתור לחסד - משפט.

ו. הדברים הללו שנתבארו בכאן, כשהם מאירים ללב, מפרנסים הם את התרגשה בתכונת השאלה - ותשובה של סיפור יציאת מצרים. כי אמנם זקוק הוא סיפור יציאת מצרים לשני פרצופים: פרצוף של שואל, ופרצוף של משיב. כי כן הוא באמת המהלך הפנימי של גוף המאורע של גאולת מצרים. המהלך הפנימי של גאולת מצרים הוא המעבר בהנהגת העולמות מן המאמר אל הדיבור. דהיינו מן אופן הביטוי של גילוי סתם, אל אופן הביטוי של גילוי הדרך. ובהתאם לזה גם הגדת גאולת מצרים באה היא באופן ביטוי של הדרך, דהיינו באופן של והגדת לבנך, דרך שאלה ותשובה דוקא. עשרת המאמרות לא היו זקוקים למקבל, עשרת הדברות הוזקקו למקבל, וגאולת מצרים היא יצירת פרצוף המקבל שיהא ראוי לקבל הדיבור. ועל כן סיפור הגדת גאולת מצרים באה היא בשני פרצופים דוקא, פרצוף של שואל ופרצוף של משיב. ולא עוד אלא שבסיפור ההגדה עושים היכר כדי שישאלו, דזה הוא החידוש של חסד - משפט לעומת חסד - ויתור, שיש בו מאמץ לפעול הכנה במקבל, שיהא מוכשר לקבל כדת.

ז. וככה מקבילה היא שלשלת הביטויים לעומת שלשלת המאורעות. הביטוי של מעשה בראשית הוא המאמר, הביטוי של מתן תורה הוא הדיבור, הביטוי של גאולת מצרים הוא סיפור-ההגדה. מאמר בתחלה, דיבור בסוף, וסיפור הגדה באמצע. וטבעו של האמצעי הוא לשמש מעבר מן התחלה אל הסוף. וכן הוא גם בעניננו. אמירה היא בלשון רכה, דיבור הוא בלשון קשה, וסיפור הגדה הוא מצורף מן שתי הלשונות, כי סיפור הוא לשון רכה והגדה היא לשון קשה.

וכמו שבגוף המאורעות המהלך הוא מן העשרה מאמרות אל עשרת הדברות דרך העשר מכות; כמו כן הוא במהלך הביטויים המקבילים: מן המאמר אל הדברה דרך סיפור-ההגדה. וכל המרבה בסיפור ההגדה, ומחבר על ידי זה בריאת העולמות עם מתן תורה, הרי זה משובח.

מאמר מח

א. ישראל ומצרי שהיו שותים בספל אחד היה המצרי שותה דם והישראלי שותה מים. ונשנית לנו בכאן הדגשה מיוחדת על שימוש גם וטבע בערבוביא. כלומר, עצם הפיכת המים לדם הרי הוא שלטון הנם, אבל היות אותו הספל עצמו דם ומים בבת אחת, הרי הוא גם בתוך גם. יעוין בהקדמה השניה לספר הנבורות. ובודאי שיש כאן יחס מיוחד בין הדגשה זו לכלליות הענין של גאולת מצרים.

ב. ויתבאר לנו תוכנו של יחס זה בהקדם מאמר חכמים שילהי פרק רביעי דסנהדרין. ר' אלעזר רמי כתיב טוב השם לכל, וכתיב טוב השם לקוויו. משל לאדם שיש לו פרדם, כשהוא משקה אינו מונע המים לילך לטובים ולרעים, לפי שאינו אלא טורח אחד, וכשהוא עוֹדֵר דהוה טורח לכל אחד ואחד אינו עוֹדֵר אלא הטובים. יעו"ש. ולמדים אנו מכאן, שישנן שתי בחינות בטובתו של מקום, האחת היא בבחינת השקאה שבה הטובה מגיעה לכלל הנמצאים, והשניה היא בבחינת עידור שבה אין הטובה מגיעה אלא למי שמצפה לנותן הטובה. שרשם של שני המהלכים הללו בטובתו של מקום, נעוץ הוא בחילוק מגמותיה של פעולת מדת חסדו כביכול. ענינן של שתי המגמות הללו נתבאר לנו בכמה מקומות. ונעתיק בכאן מספר פחד יצחק שבועות מאמר ח' אות ד' שנאמר שם בזה הלשון: מבואר בפחד יצחק ר"ה (מאמר ד, פרק א) דהך שאמרו חכמים דעשרים וששה פעמים „כי לעולם חסדו“ הנאמרים בהלל